

Образно-стильова палітра сучасного акровіршування

У статті йдеться про специфіку популяризації поетичних творів, зокрема курйозних віршів, через мережу Інтернет. Показано особливості російськомовного акровіршування, яке в молодіжних колах користується значним попитом, та перспективи розвитку україномовного акровірша, до якого, завдяки спілкуванню на форумах, долучається дедалі більше людей різного віку.

Ключові слова: поезія, курйозне віршування, жанр, акровірш, Інтернет.

Постановка наукової проблеми та її значення. Аналіз досліджень цієї проблеми. Акрівірш – це віршований твір, у якому перші літери рядків утворюють слово або речення. За всіх часів розвитку поезії цей жанр був свідченням високого розвитку художньої мови та вміння поетів майстерно нею володіти. Від античності й до середніх віків вибір акровіршової форми частіше пов'язаний із сакральними мотивами: таким способом кодуються священні для християн імена: Ісус Христос, Діва Марія та багато інших [див., напр., 9, с. 55]. Різні видання – від зібрань барокових творів до сучасних антологій курйозної й комбінаторної поезії – подають також узірці акровіршів-азбуковників, кожен новий рядок яких починається з наступної літери алфавіту; вони мають, передусім, дидактичне спрямування, але водночас репрезентують і тогочасну модель світу.

Починаючи з IX ст., акровіршування розвивається, постійно видозмінюючись. Так, Б. Степанишин, Л. Ушкалов, Д. Чижевський та інші дослідники стверджують, що від самого початку акровірші, передусім їх модифікації – алфавітні поезії, мали виразно духовний зміст, реалізуючись у жанрах молитви й так званого «маріологічного» вірша.

А. Макаров із цього приводу зауважує: «Якщо в природі ми скрізь знаходимо виразні знаки присутності живої думки творця світу, то цілком логічно припустити, що й зовнішня форма творів, які несуть у собі часточку Божої мудрості, мусить мати якісь особливі зовнішні прикмети» [4, с. 247].

І акровіршами, і азбуковниками виступають оригінальні грецькі тексти акафістів; на жаль, у слов'яномовних перекладах цього правила не дотримуються. Але ж така архітектоніка акафіста вводить його на вищий, порівняно з молитвою або тропарем, символічний рівень – сквородинського «букваря миру»: вільна віршова форма кожної строфи організується їхнім алфавітним порядком.

Інші варіації задуму акровірша – звернення поета (до свого покровителя, побратима по перу), або – особливо сьогодні – з підписом, убудованим у перший стовпець літер авторського імені або імені адресата. Вважається, що саме так застосував акровірш його винахідник – давньогрецький поет і драматург Епіхарм [6, с. 234].

Біля витоків російського акровірша також стоять твори пера ієромонаха Германа, який у XVII ст. перекладав Псалтир: наприклад його переклад 140-го псалма відтворює за першими буквами фразу «Герман монах моляся писак»).

Функціонально цим трьом випадкам відповідають три типи акровірша.

1. Акрівірш-ключ: читається за першими літерами; текст у концентрованому вигляді виражає зміст твору і, за авторським задумом, його повинен помітити кожен читач. Окремий випадок такого рішення – вірш-загадка з розгадкою в перших літерах і першим (або останнім) рядком, кодованим у вірші.

2. Акрівірш-присвята: читається за першими літерами; текст називає його адресата. Часто цей адресат зазначений у тексті іншим способом (у назві, в епіграфі, прямо у творі), іноді інших указівок немає, тоді присвята помітна лише дуже уважному або підготовленому читачеві. Наприклад, автор цієї статті має опублікований акровірш, присвячений професорові Одеської національної академії харчових технологій:

*Легкокрилий вітер весну закликає,
Елегантний явір березень вітає.
Од степів Одеських – аромати моря:
Наче бірюзові, хвилі неозорі.*

*І чи хто нам скаже, де шукати щастя,
Де ті сні блукають, що поетам сняться?..*

*Коли Тьми та Світла одшуміли битви,
Аурою Сонця огорнули світ Ви!
Прозолоть ранкова – погляд Ваш квітучий,
Ранок солов'їний – голос Ваш співучий,
Експресивне море – серце Ваше юне,
Легідне проміння – слово злострунне!
Ясен день весняний
Нам радість віщує –
Ці слова та квіти щиро Вам даруєм! [5, с. 85]*

3. Акрівірш-шифр: читається за першими літерами. Його текст не має прямого стосунку до змісту вірша та вводить у поезію нову, побічну інформацію. Часто такий тип акрівірша використовують як засіб, щоб обійти цензурні чи інші заборони [див. 1], а в більш повсякденному вимірі – як елемент дитячої гри «у шпигунів».

Сьогодні в середовищі школярів і студентів акрівірш набув великої популярності як унікальний подарунок до будь-якого свята. Узірці таких «подарунків» репрезентовано не лише в друкованих виданнях, а й на літературних Інтернет-сайтах. Тому **мета цієї статті** – виявити особливості сучасного акрівірша (писаного російською та українською мовами) й установити його місце у формуванні поетичного досвіду молодшої людини.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Жанрова та тематична палітра сучасного акрівіршування надзвичайно різноманітна. Це вірші-посвяти, у яких обіграються імена адресата або автора (як і за часів бароко); послання, у яких перші літери рядків утворюють слово, словосполучення або цілу фразу; віршовані загадки тощо. Нерідко трапляються й акрівірші серйозного, навіть сакрального змісту. Наприклад, «Акрівірш про вдячність» Віри Кушнір, уміщений на веб-сайті християнської поезії:

*Зачем грустить, когда на небе тучи,
Ажурный лес вдруг стал непроходимым?..*

*Ведь не лишился силы Бог могучий.
Сегодня радость Он дарит любимым.
Ёж за свои иголки благодарен,*

*Блаженствует зайчишка быстроногий,
Лань счастлива, что ей ручей подарен,
А мы порой не видим ласки Бога.
Господь заботится о человеке:
Он дал нам жизнь, дыханье, душу, разум...
Дал нам спасенье во Христе навеки,
Аккорд, покой там, где была проказа.
Равви – Учитель, милостивый, нежный,
Иисус Христос. Он нам принес спасенье!
Так как же не воздать благодареньем
Ему за жизнь и вечную надежду? [«За все благодарите», 10].*

Надзавдання творцеві акрівірша, орієнтоване на певний вислів або слово, значною мірою зумовлює його строфічну будову. Така поезія може бути астрофічною або поділеною на нерівновеликі строфіїди, у яких кількість рядів відповідає кількості літер у кодованому слові (як це помітно в наведеному зразку), навіть якщо за задумом це канонічна строфа (сонет, рондель, тріолет).

Отже, акрівіршування значно розширює формальний потенціал твору: згідно із семантикою слів ключової фрази, поет може вдаватися до синтаксично завершених рядків або використовувати

переноси, створювати логічні паузи, переходячи від однієї строфи до іншої, застосовувати різні віршові метри, уживати застарілі та рідковживані слова.

Загалом сила естетичного впливу ліричного твору полягає в тому, що, прочитавши його, неодмінно ставиш собі запитання: «І чому це написав / написала не я?» [7, с. 91]. Аналогічне запитання нерідко виникає й під час читання акровіршів, подібних до наведеного нижче. Його заголовок установлює горизонт очікування конкретного жанру, а зміст виявляється по-японськи лаконічним:

АКРО-ПОЕМА

*Поэт
Осип
Эмильевич
Мандельштам –
Акмеист*

(російський паліндроміст, відомий під псевдонімом Карлсон; цей вірш, на відміну від багатьох інших, надається й до українського перекладу).

Водночас доволі складним є компонування акровірша, при якому першою в рядку має стати «нестандартна» літера: И, Ї (українською мовою), Ї, Ё (російською), а також м'який знак. Так, кількість слів на Ї обмежена («їжак», «Ївга», «їсти» з усіма словоформами), і саме це створює проблему при творенні вірша на слово «Україна». По-друге, в українській мові лексеми на «е» – переважно іншомовні й не кожне з них можна вжити в акровірші на слово «Шевченко», де наявно аж дві літери «е» (хіба що «емоції», «енергія», «епос», «епічний» та ще деякі інші).

Зазвичай, поети виходять із цього становища по-різному: подають першою не літеру, а буквосполучення (НИтка, ТИгр, НЬого, ТЬохнув тощо), вводять літери ключового слова чи фрази всередину вірша (мезостих) або на кінець його (телестих), унаслідок чого утворюються полісемантичні віршові конструкції [див., напр., 8, с. 406], а іноді ставлячи на початок архаїчні форми слів: «инший» натомість унормованого «інший», «ирій» натомість більш уживаного «вирій».

Акровірші, уміщені на Інтернет-сторінках, викликають подив не лише витонченістю, а й інтертекстуальним наповненням. Так, поезія безіменної російської авторки виводить на новий рівень сприйняття традиційну для лірики Срібного віку сецесійну декоративну образність:

Янтарные бусы на хрупкую, тонкую шею,

*Такого же камня, колечко на палец руки.
Отменное чувство – любовь, плюс немного робею,
Быть может, сегодня с тобою, мы будем близки...
Оранжевый бант поверх бежевой юбки,
Юлой покружусь перед старым огромным трюмо.*

*Любимой помадой подкрашу манящие губки,
Юркой рукой, впопыхах, приоткрою окно.
Блаженна улыбка – предчувствие радостной встречи
И мелкая дрожь «метеором» с главы и до пят,
Мечтанья прерву, заменю догоревшие свечи,
Ах, как я люблю неизвестности сей аромат! [«Я тобою любима», 3].*

У багатьох російських акровіршах синтезовано пушкінські й есенінські сумовиті інтонації з гумористичними відтінками:

*Тем, кто родился в октябре,
Еще одна досталась осень –
Мельканье золота в ковре,

Круженье листьев, неба просинь,
Тоска по летнему теплу,
Огни костров и шлейфы дыма,*

*Роскошные грибы к столу –
Обряд давно необходимый.
Деревьев полунагота
И луж зеркальных неизбежность
Любимы мной, и есть в них та,
Своя осенняя небрежность.
Я не хочу боготворить,*

Восторг здесь вроде не уместен,

*Октябрь словно говорит,
Как друг, идя со мною вместе.
Тихи неспешные шаги,
Я чувствую его дыхание,
Бормочет он свои стихи,
Рифмует дождь и расставанье...*

Еще не время для прощанья? [«Тем, хто родився в октябрі», 2].

Кількість російськомовних акровіршів в Інтернеті вражає навіть досвідченого знавця курйозної поезії. Проте небагато проблем із популяризацією в Інтернеті україномовного акровіршування. На українських літературних сайтах найчастіше можна побачити знакові взірці акровіршування (маріологічні поезії Івана Величковського, загадки Л. Глібова, ліричні твори В. Самійленка, А. Казки та інших авторів). Водночас сучасну поезію репрезентовано невеликою кількістю імен (Д. Білоус, В. Довжик, О. Довгоп'ят, П. Розвозчик, Оксана Сенатович, Т. Лисенко, Наталія Чорпіта), чії акровірші також виходили друком.

Проте неможливо не спостерегти таку позитивну тенденцію. Доволі часто на Інтернет-форумах люди різного віку й статусу подають «запити» своїм співрозмовникам або обмінюються авторськими акровіршами на низку символічних слів: здебільшого це такі, Шевченко, Україна, діти, район, іменник, калина, край, школа, рослина, добро, краса, зима, сніг, небо, зошит (та інше шкільне приладдя) і т. ін. Це значною мірою стимулює користувачів мережі до створення власних зразків цього жанру, до того ж доволі майстерних:

*Квітує білим і червоним квітом,
Все вгору-вгору пнеться ціле літо.
А потім диво – де були квітки,
Стебло народжує стручки.
Отам, у зелених колісках,
Лежить малеча в пелюшках.
Яка ж вона смачна у пиріжках! [1]*

Той факт, що при творенні акровірша на слова типу «калина», «іменник», «зошит» і подібні поет повсякчас наражається на «зачаровану» літеру «и», приводить до цікавих лінгвістичних знахідок, зокрема віршів, які проявляють прихований потенціал вигуків і звуконаслідувальних слів:

*Вузька буваю і широка.
У мене по обидва боки
Людські оселі, магазини. –
Ихи-ихи, – хурчать машини.
Цокочуть каблучки й ціпки.
Я поможу всім залюбки [П. Розвозчик, 1].*

Пошук удалого акровірша – чинник активного спілкування, учасники якого ретельно враховують читацьку адресу віршів: на одне й те саме слово вони можуть «замовити» твір для учнів початкової школи, середніх і старших класів, для різної «дорослої» аудиторії. «Де можна знайти акровірш на слово, що означає будь-яку лікарську рослину?», «Потрібен акровірш на слово МОВА», «Потрібен англійськомовний акровірш про птаха», «Допоможіть знайти вірш для учня 2-го класу про

сніг» – подібними повідомленнями рясніють читацькі форуми. І кожен користувач може долучитися до цього захопливого процесу, залишивши в діалоговому вікні свій коментар або цілий поетичний твір – власного чи іншого авторства.

Про лікарську рослину:

*Росте ця лікувальна квітка
Опріч лісів іще в полях.
Малі й дорослі знають шлях,
Аби її добути влітку.
Шовково коси пломеніють,
Коли настосм їх помиють.
А що, скажіть, за квітка, дітки? [О. Довгоп'ят, 1]*

Про птаха:

*So blue's a pond in Autumn Park, where yellow leaves were falling down,
Where just a swan was sailing on carrying a lily's precious crown,
Along the willow-crowded banks, among the penumbras of fall, –
Now that our childhood time has passed, it would be pleasant to recall*
[«Лебідь», автор цієї роботи].

Про сніг:

*Срібна зірка біла-біла
На мою долоньку сіла
І як сіла, то й розтала –
Голуба водиця стала [В. Довжик, 1].*

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Узагальнюючи, варто наголосити на таких моментах.

Зорова поезія, яка проявилась у жанрах курйозного та емблематичного вірша, була органічним явищем мистецької системи бароко, зумовленим історичною традицією виду та конкретними художніми особливостями стилю. В українській літературі вона стала першоосною поетичних шукань представників різних художніх систем (шістдесятників, вісімдесятників, поетів постмодерного профілю). У галузі зорової поезії, передусім у царині акровірша, плідно працюють також учні шкіл і студенти вищих навчальних закладів, іноді популяризуючи свої твори через Інтернет.

Беручись до акровірша, поет має витворити для себе настанову: навіть попри формальну заданість, скутість поетичної думки строгим буквеним контуром, текст має бути написано так, щоб він і під час читання вголос сприймався як повноцінний поетичний твір, зразок високої лірики, а вже потім – як феномен зорової, курйозної версифікації. У цьому, вочевидь, – найвищий вияв майстерності автора-«акровіршувальника».

Подальше вивчення семантики акровірша як особливого різновиду української поезії, зокрема її Інтернет-сегмента, дасть змогу побачити, що чим глибше автор проникає у внутрішній вимір слова (розбиваючи його на літери, які стають кодами часто неспоріднених повідомлень; розширюючи жанрові межі акровіршової посьяти або сентенції; суміщаючи неологізм із загальноживаною лексемою; ускладнюючи синтаксис і строфічну будову вірша), тим ширшим стає коло змісту поезії. Завдяки цьому асоціативні поля, витворені винесеним у заголовок акровірша словесним або синтагматичним концептом, отримують спільну точку дотику, якою є їхнє архетипне синкретичне наповнення – прояснення внутрішньої форми Слова й глибокої семантики Літери.

Джерела та література

1. Акрівірші [Електронний ресурс] / В. Довжик, Л. Глібов та ін. – Режим доступу : www.uapedia.com
2. Акростихи [Электронный ресурс] / Д. Авалиани и др. – Режим доступа : <http://lyrik.rimir.com/gedicht334346.html>
3. Красивые акростихи о любви [Электронный ресурс] / Режим доступа : <http://loveyou.nsknet.ru/akrostih>

4. Макаров А. Світло українського бароко : монографія / Анатолій Макаров. – К. : Мистецтво, 1994. – 288 с.
5. Науменко Н. В. Розмарин : поезії / Наталія Науменко. – К. : Вид-во «Сталь», 2011. – 199 с. – (Першотвір).
6. Семенюк Г. Ф. Версифікація: теорія і практика віршування : підручник / Григорій Семенюк, Анатолій Гуляк, Олена Бондарева. – 2-ге вид., доповн. і переробл. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2008. – 303 с.
7. Семенюк Г. Ф. Літературна майстерність письменника : підручник / Григорій Семенюк, Анатолій Гуляк, Наталія Науменко. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2012. – 367 с.
8. Ткаченко А. О. Мистецтво слова: вступ до літературознавства : підруч. для гуманітаріїв / Анатолій Ткаченко. – 2-ге вид., доповн. і переробл. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2003. – 448 с.
9. Ушкалов Л. О. Есеї про українське бароко / Леонід Ушкалов. – К. : Факт – Наш час, 2006. – 284 с.
10. Христианские стихи [Электронный ресурс] / В. Кушнир и др. – Режим доступа : <http://iisus.urbeto.info/home/hristianskie-stihi/nazvanie-stiha-na-bukvu-a-1/akrostih-o-blagodarnosti>

Науменко Наталія. Образно-стилевая палитра современного акростиха. В статье речь идет о специфике популяризации поэтических произведений, в частности курьезных стихов, палиндромов, акростихов и т. д. через Интернет. Показаны особенности русскоязычного акростихового творчества, пользующегося значительным спросом в молодежных кругах, и его жанровые особенности в поэтическом наследии анонимных авторов, представленном на различных литературных сайтах. Обозначены также перспективы развития украинского акростиха, к которому, благодаря общению на форумах, подключается все большее число людей разного возраста. В частности, утверждается: по традициям литературы барокко, индивидуальный акростих способен стать как иконическим отражением мировоззрения самого поэта, так и уникальным «эмблематическим» произведением (подарком к празднику, «визитной карточкой» и проч.). Кроме того, установлена роль сочинения акростихов в практике средней школы (как творческого задания) – стимулирование учащихся к познанию семантики буквы как первоосновы языка и возможных ее трансформаций.

Ключевые слова: поэзия, курьезное стихосложение, жанр, акростих, Интернет.

Naumenko Nataliia. Image and Style Diversity of Contemporary Acrostic Writing. The article deals with the specific features of popularizing the verse works, particularly those curious (like palindromes, acrostics etc.), through Internet. There were highlighted the properties of Russian language acrostics, that evoke great interest in youth, and their genre peculiarities in poetic works by anonymous authors, represented on various literary websites. There were also outlined the perspectives of development of Ukrainian acrostic that is now being created by more people of different age, thanks to communication on Internet forums. Particularly, the author of this article has confirmed that, just similarly to Baroque traditions, any individual acrostic may be as well an iconic reflection of the poet oneself and the unique emblematic literary work (a present to the holiday, a 'visiting card' etc.). Besides, there was also established the role of acrostic writing, as a creative task, in the secondary school teaching practice, which is stimulating the students to cognize the semantics of a letter as the initial of the language, and its possible transformations.

Key words: poetry, curious versification, genre, acrostic, Internet.

Стаття надійшла до редколегії
12.07.2015 р.

УДК 821.161.1

Вікторія Перцева

Феномен злочину в романі А. Ю. Заріна «Казнь»

У статті досліджено творчість російського письменника кінця XIX – початку XX ст. Андрія Юхимовича Заріна. Мета роботи – аналіз роману А. Ю. Заріна «Казнь» із точки зору авторського розуміння феномену злочину. Зокрема, проаналізовано художні особливості його перших кримінальних нарисів, а також інтерпретацію теми злочину в цьому романі.

Ключові слова: кримінальна белетристика, феномен злочину, літературна кримінографія, принцип таліона, підтекст.

Постановка наукової проблеми та її значення. Аналіз досліджень цієї проблеми. Злочин як суспільне явище завжди займав вагоме місце не тільки в дослідженнях фахівців різних наукових